

Konference Evropské asociace pro studium náboženství v Turku

David Václavík

Od 17. do 19. srpna 2005 se ve finském Turku konal další pravidelný kongres European Association for the Study of Religions (EASR) spojený s konferencí, která byla tentokrát věnována fenoménu náboženského konfliktu. Název konference *Exercising Power: The Role of Religions in Concord and Conflict* sice předpokládal, že pozornost bude věnována i schopnosti náboženství konflikty tlumit, ale drtivá většina všech příspěvků byla věnována především roli náboženství při vzniku jednotlivých typů konfliktů.

Organizátoři, kterými kromě EASR byly také Finská společnost pro studium náboženství a Donner Institute při Åbo Akademi, připravily skutečně kvalitní program se silným zastoupením předních světových badatelů v oblasti vztahů mezi náboženstvím a společností. Jako hlavní přednášející vystoupili Mark Juergensmeyer, Bruce Lincoln, Rosalind Hackettová, Peter Schalk či Eileen Barkerová. Většina z nich se pokusila ve svých příspěvcích analyzovat buď proměny, s nimiž se můžeme setkat v dnešní společnosti a které se zásadním způsobem odrážejí v podobě současných náboženských konfliktů, nebo se věnovali obecně konfliktnímu potenciálu náboženství jako takového.

Do první skupiny patřily například příspěvky Rosalind Hackettové a Marka Juergensmeyera. R. Hackettová se ve svém příspěvku nazvaném „Axial Moments and the Scholar of Religion“ pokusila analyzovat některé změny, které nastávají především v souvislosti s propojením médií a jednotlivých náboženských systémů a skupin. Podle ní je třeba díky tomuto faktu zásadně přehodnotit koncept náboženství, stejně jako třeba studovat nové prostředky vytváření takových jevů a procesů, jakými jsou například marginalizace náboženských skupin, náboženský pluralismus či reprezentace jednotlivých náboženských skupin. V této souvislosti pak zdůraznila, že těchto změn si jsou vědomy již i mnohé náboženské skupiny, které začínají používat mediální prostor nejen ke své prezentaci, ale učinily z něj i místo, pomocí kterého se střetávají s ostatními náboženskými proudy či ideologickými systémy.

Rovněž příspěvek M. Juergensmeyera byl zaměřen na aktuální problematiku, kterou byla v jeho případě situace v Iráku. V příspěvku nazvaném

„The Global Rise of Religious Violence: The Case of Iraq“ stručně analyzoval současnou situaci v Iráku s důrazem na možné náboženské konotace probíhajícího konfliktu. V této souvislosti poukázal na několik zajímavých postřehů, které vyplývají z interpretace vlastní samotným Iráčanům. Podle ní byl útok na Irák vyvolán především skutečností, že vláda Saddáma Husajna byla stále slabší a zároveň s tím narůstalo nebezpečí vzniku islámské revoluce. Americký útok na Irák vlastně neměl odstranit Saddáma Husajna, ale měl zabránit tomu, aby se z Iráku stal islámský stát. Díky tomu je pak americká přítomnost v Iráku chápána jako akt nepřátelský islámu, což je ještě podtrženo velmi rozšířenou paralelou, podle níž se Iráčané dostali do situace, která je téměř identická se situací Palestinců. Juergensmeyer však současně poukazuje na to, že takové negativní chápání Američanů se začalo vytvářet až v průběhu okupace Iráku. Svoji roli přitom sehrál i fakt, že americká administrativa přejala výrazové prostředky „teroristů“ a začala válku s terorem popisovat jako náboženský střet mezi dobrem a zlem. Vše je pak komplikováno stavem, kdy islám sice hraje v Iráku velmi důležitou roli, ale sami Iráčané vlastně nevědí, jak by měli z pozice islámu reagovat na některé problémy, s nimiž jsou konfrontováni. To může být paradoxně chápáno jako naděje pro budoucí řešení dnešní konfliktní situace. Juergensmeyer je dokonce přesvědčen, že náboženský význam tohoto střetu se vytratí tak rychle, jak rychle se objevil.

Příklad Iráku, byť v poněkud jiném kontextu, využil i Bruce Lincoln, který se ve svém příspěvku „Religion and the Construction of Empire“ věnoval fenoménu propojení náboženství a státu. Podle něj je to právě stát, který nejčastěji využívá „agresivního“ potenciálu náboženství k tomu, aby prosadil vlastní politické cíle. Toto své tvrzení podpořil komparativní analýzou dvou historických případů – vzniku Perské veleříše a současného působení USA. I když se podobná srovnání mohou zdát poněkud zjednodušující, podařilo se mu trefně představit základní principy „anatomie moci“, která vzniká propojením náboženství a státu. Vedle takových fenoménů, jakými jsou legitimizace či posilování sociální koheze, se věnoval i symbolickému rozměru násilí, který je velmi často spojen s náboženskými výrazovými prostředky.

Ze zcela jiné pozice se náboženskému konfliktu věnovala ve svém příspěvku Eileen Barkerová, která se zaměřila na konfliktní potenciál náboženské konverze. Na konkrétním příkladu členky náboženské skupiny, jež se pokusila unést v rámci svého boje s „hříšným světem“ letadlo, ukázala mnohovrstevnatost náboženské konverze. Pokusila se přitom poukázat na nevhodnost zjednodušujících modelů konverze, které pracují s pojmy jako „násilná změna“, „vymývání mozků“ apod.

Vedle těchto příspěvků zazněla v bloku hlavních přednášek ještě vystoupení Kim Knottové („The Place of Religion within Contemporary Secular Spaces: The Struggle for Moral and Ideological Power and Authority“), Dagmar Hellmann-Rajanayagamové („Heroes and Martyrs: An Ambivalent Concept in Ambivalent Conflicts“) a Petera Schalka („The Religious Quest for Truth as Potentiality for Conflict“).

V jednotlivých pracovních sekcích pak se svými příspěvky vystoupily na tři desítky evropských religionistů, historiků, politologů a orientalistů. Mozaika příspěvků tak byla skutečně pestrá. Účastník kongresu mohl vyslechnout referáty o náboženském konfliktu v pozdní antice, v současné Palestině, na Balkáně, stejně jako o možnostech, které v případě náboženského násilí poskytuje internet a další elektronická média.

Jestliže tematicky byl kongres EASR velmi vyvážený, protože vedle čistě metodologických příspěvků v jeho průběhu zazněly i analýzy konkrétních konfliktů, které jsou nebo by mohly být interpretovány jako konflikty náboženské, pak zastoupení badatelů z jednotlivých zemí Evropy již tak vyrovnané nebylo. Početně z logických důvodů převažovali badatelé ze skandinávských zemí, hojně byla zastoupena i německá či španělská religionistika. Naopak ve velmi malém počtu byli přítomni badatelé ze zemí střední a východní Evropy. Z České republiky jeden a jeden z Rumunska. Ostatní země, včetně Polska, které má v této oblasti nejsilnější postavení, neměly zastoupení žádné. Je to určitě škoda, protože tato část Evropy má jistě k vývoji v současné religionistice co říci. Na to koneckonců poukázali i mnozí účastníci, kteří právě rozvoj religionistiky v této části Evropy vítají jako velkou příležitost pro hledání nových myšlenek a metodologických postojů. Pro českou religionistiku je v této souvislosti jistě potěšující, že je chápána jako jedna z nejvýznamnějších v celé oblasti a podle některých hraje dokonce úlohu jakési „avantgardy“.

Doufejme, že se do budoucna situacelepší. Již v nejbližších dvou letech k tomu budeme mít velkou příležitost, neboť v roce 2006 by se výroční kongres a s ním spojená konference měly konat v Rumunsku a v roce 2008 by hostitelským městem mohlo být Brno.